

Σκηνή θυσίας, Πιτσάς Κορίνθου, γραπτός ξύλινος πίνακας, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Η μαγεία της τέχνης

Καθώς πλησιάζει και ουσιαστικά το καλοκαίρι, που έχει ήδη φθάσει λόγω ζέστης, αρχίζουμε όλοι να σκεπτόμαστε βιβλία για ταξίδια, διακοπές, ξεκούραση και νέες ανακαλύψεις. Καμιά φορά, αυτά τα βιβλία δεν είναι τα προφανέστερα.

Της Χαρικλείας Γ. Δημακοπούλου

Η εξαιρετική μονογραφία του Αναπληρωτή Καθηγητή της Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών κ. Δημήτρη Πλάντζου, **Η τέχνη της ζωγραφικής στον αρχαιοελληνικό κόσμο** (σχήμα 4ο, εκδ. Καπόν, σελ. 360, ευρώ 59,50), είναι μία από τις ευκαιρίες για ταξίδια σε κόσμους που δεν προσεγγίζουμε εύκολα. Είναι, βεβαίως, μία επιστημονική μονογραφία, ένα βιβλίο που κατ' αρχήν προορίζεται για εκείνους που έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το θέμα που πραγματεύεται, για αρχαιολόγους, φοιτητές και ιστορικούς της τέχνης. Όμως, το αναγνωστικό κοινό του βιβλίου αυτού δεν είναι και δεν πρέπει να μείνει στους ειδικούς. Κάθε άλλο μάλιστα. Είναι ένα βιβλίο που θα παρασύρει τον κάθε καλλιτεργημένο αναγνώστη, που αγαπά την τέχνη της ζωγραφικής και ενδιαφέρεται για αυτήν, για κάθε αρχαιολόγο που θέλει να μάθει περισσότερα από όσα συνήθως μπορεί κανείς να γνωρίζει για τον κόσμο της αρχαίας τέχνης. Και τέλος, απευθύνεται σε εκείνους που ενδιαφέρονται για τον άνθρωπο και τα επιτεύγματά του.

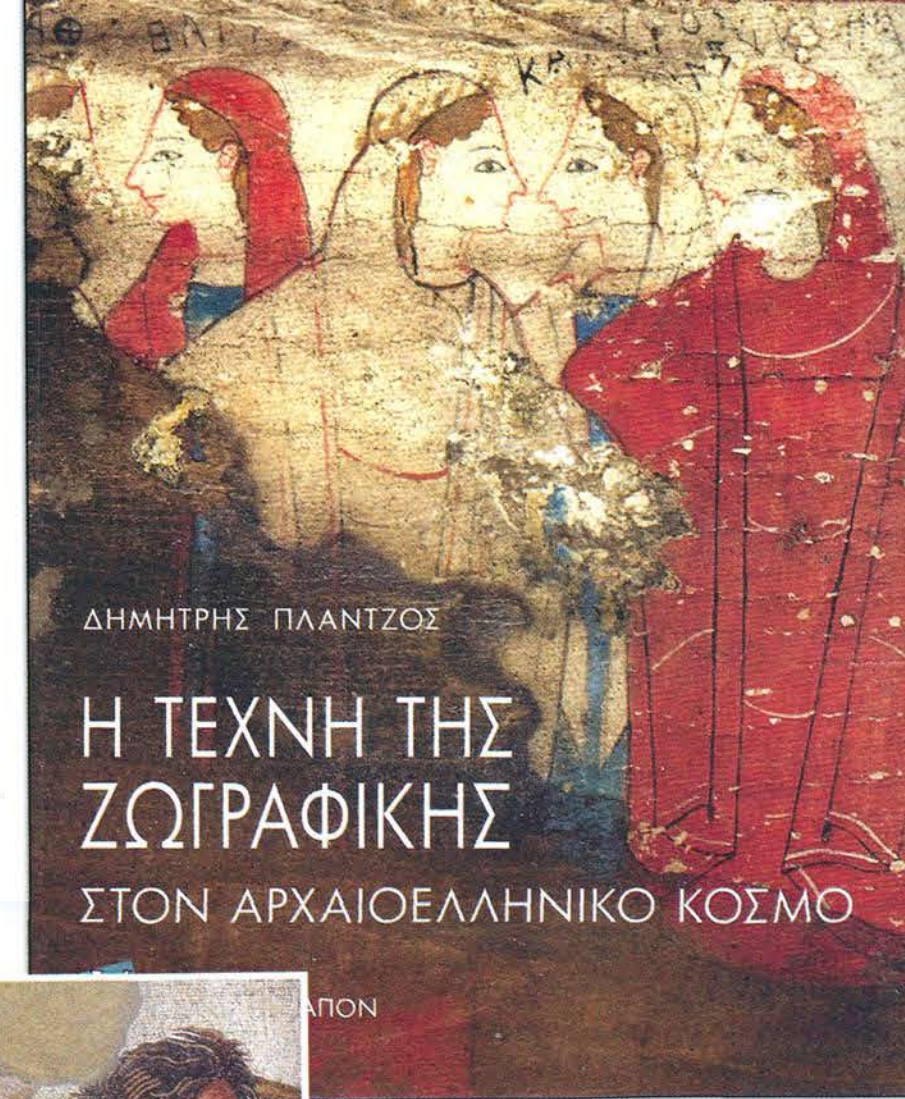
Το βιβλίο προσεγγίζει το θέμα της αρχαιοελληνικής ζωγραφικής πηγαίνοντας πίσω στον χρόνο μέχρι τον Κυκλαδικό πολιτισμό. Πληροφορεί τον αναγνώστη ότι τα περίφημα Κυκλαδικά ειδώλια, των οποίων η πραγματική χρήση παραμένει αρκετά μυστηριώδης, ήταν ζωγραφισμένα, με έντονα χρώματα μάλιστα και με ουσίες που άφηναν

τη ίχνη τους στο λευκό μάρμαρο των Κυκλάδων. Αν στον 20ό αιώνα τα ειδώλια αυτά απετέλεσαν έμπνευση για πολλούς καλλιτέχνες με την αφαιρετικότητά τους, που τα έφερνε κοντά στην τέχνη των αφρικανικών ξοάνων, η αρχαιολογική έρευνα απέδειξε ήδη ότι αυτά ποτέ δεν ήταν απλώς λευκά. Είχαν χρώματα που απέδιδαν ίσως στοιχεία της μορφής, αλλά ενδεχομένως και άλλα σχέδια στο σώμα τους, που ίσως υποδηλώνουν ότι οι Κυκλαδίτες της εποχής ήταν άνθρωποι που έφεραν τατουάζ στο σώμα τους, συνήθη στους προϊστορικούς λαούς για λόγους θρησκευτικούς και φυλετικούς. Έτσι, και τα ειδώλιά τους ίσως έφεραν στοιχεία κοσμησιέως που θύμιζαν δερματοστιξία... Ακολουθώντας την εξέλιξη του χρόνου, το βιβλίο μάς ξεναγεί στη ζωγραφική των Μινωικών και Μυκηναϊκών ανακτόρων, στα λαμπρά ευρήματα του οικισμού του Ακρωτηρίου στη Σαντορίνη και στην εξαιρετική τέχνη της πρώιμης αγγειογραφίας. Με τον τρόπο αυτό, προσφέρεται συνολική εικόνα της προϊστορίας της τέχνης της ζωγραφικής.

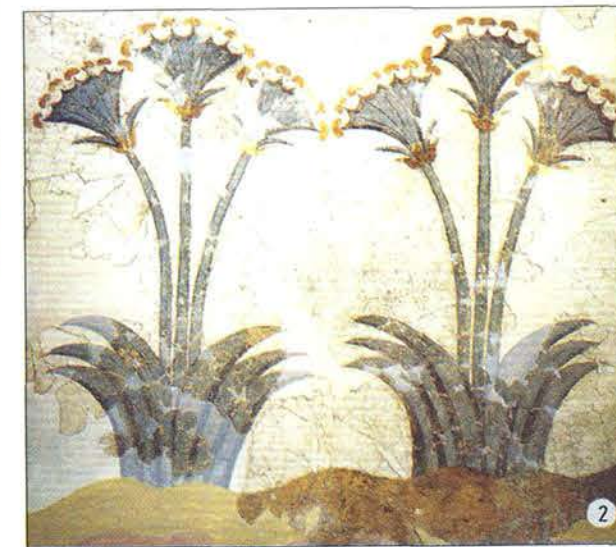
Όμως, αυτή η προϊστορία δεν είχε φυσική εξέλιξη. Το τέλος των μυκηναϊκών ανακτόρων σήμανε μία μεγάλη τομή αιώνων σε αυτόν τον τομέα και μόλις περί τον 7ο αιώνα π.Χ. η τέχνη αυτή έδωσε και πάλι αντιπροσωπευτικά δείγματα. Στην αρχαία Κόρινθο και στην περιοχή της φαίνεται πιθανότερο ότι έτυχε ιδιαίτερης καλλιέργειας και πάλι η τέχνη της ζωγραφικής, με καθαρά ελληνικό χαρακτήρα, αλλά και με επιρροή

από την Αίγυπτο και τη Μέση Ανατολή, τόσο στην τεχνολογία όσο και στα χρώματα. Παρουσιάζεται η πρόοδος αυτής της περιόδου της αρχαιοελληνικής ζωγραφικής και μέσω της αγγειογραφίας, που παρέχει στους επιστήμονες τη δυνατότητα ενίοτε να θεωρούν κάποιες παραστάσεις ως ληρθείσες από τοιχογραφίες ή εν πάση περιπτώσει από έργα μεγάλων διαστάσεων. Οι γραπτές μαρτυρίες επιτρέπουν την αναφορά σε ονόματα ζωγράφων και σε αναφερόμενα επιτεύγματά τους. Όμως, από την περίοδο αυτή της αρχαϊκής τέχνης, που γνώρισε πολλούς ρυθμούς, η αρχαιολογική σκαπάνη μάς επεφύλαξε το εντυπωσιακό εύρημα των τεσσάρων ζωγραφισμένων ξύλινων πινακίδων που βρέθηκαν στο σπήλαιο του χωριού Πιτσάς της Κορίνθου και μας παρέχουν την εικόνα της πρώιμης φορητής ζωγραφικής στον ελλαδικό χώρο. Οι πινακίδες αυτές είναι ένας σταθμός στην Ιστορία της Τέχνης. Ακολουθούν, βεβαίως, την ιερατική μορφή, παρουσιάζουν θρησκευτικές τελετές, περιορίζονται σε τέσσερα χρώματα, αλλά ήδη εξαγγέλλουν καινοτομίες: Εισάγονται αποχρώσεις, τα πρόσωπα δεν βλέπουν πάντοτε όλα προς την ίδια κατεύθυνση, κινούνται και αποδίδονται με τον όσο το δυνατόν ακριβέστερο τρόπο. Ακολουθήσαν και άλλα πρώιμα παραδείγματα σε πήλινες πινακίδες, προερχόμενες πάντοτε από ιερά, όχι όμως πάντοτε από σημεία του ελληνικού χώρου που απετέλεσαν μεγάλα ιερά κατά τον 5ο π.Χ. αιώνα. Παράλληλα, εξετάζεται η κατά την αρχαϊκή εποχή εξέλιξη των καλλιτεχνών της Ελλάδος και της Ιονίας, με άλλα λόγια της Ανατολικής Μεσογείου, προς τα δυτικά παράλια της Ιταλίας και η επίδραση επί της τέχνης των Ειρυσίων και των πρώτων Ρωμαίων, πολύ συγγενικής προς την αρχαιοελληνική, αλλά με σαφή δικό της χαρακτήρα.

Ο λαμπρός 5ος αιώνας, ο αιώνας του Περικλέους, έχει το δικό του κεφάλαιο στο βιβλίο, στο οποίο παρουσιάζονται τα μεγάλα έργα ζωγραφικής που δεν σώθηκαν, όπως εκείνα που κοσμούσαν την Ποικίλη Στοά στην Αγορά των Αθηνών. Για την περίοδο αυτή, γίνεται ανάλυση και του τρόπου επιζωγράφησης των μαρμάρινων αγαλμάτων, ενώ επεξηγείται και η επιλογή οιοσεί ζωγραφικής κοσμήσεως ακόμη και των χαλικών έργων με τη χρήση διαφόρων μετάλλων και ενθεμάτων. Οι γραπτές πηγές είναι πλούσιες σε πληροφορίες για τους μεγάλους ζωγράφους της εποχής και αυτές προσφέρονται στον αναγνώστη πάντοτε σε συνδυασμό με την αγγειογραφία, που μας δίνει

1. Αλέξανδρος, Διακρίνονται οι τονισμοί των όγκων με φωτεινές «πινελιές» και σπληνότητα. Πομπηία, Οικία του Φαίνου, ψηφιδωτό του Αλεξάνδρου (λεπτομέρεια).
2. Κρινάκια. Ακρωτήρι θήρας, Οικία Γυναικών, Δωμάτιο

μία αμυδρή εικόνα των έργων που προσπάθησε να αντηγάψει. Η κλασική εποχή περιλαμβάνει, όμως, και το μεγαλύτερο μέρος του 4ου αιώνα και την εποχή του Αλεξάνδρου, όταν τα επιτεύγματα της ελληνικής ζωγραφικής ξεπέρασαν σε τεχνική αρτιότητα ό,τι είχε μέχρι τότε επιτύχει ο άνθρωπος στον χώρο της ζωγραφικής. Ο Πολύγνωτος, ο Απελλής, ο Παρράσιος, ο Ζεύξις είναι οι μεγάλοι ζωγράφοι, που άφησαν ανάλυση και του τρόπου επιζωγράφησης των μαρμάρινων αγαλμάτων, ενώ επεξηγείται και η επιλογή οιοσεί ζωγραφικής κοσμήσεως ακόμη και των χαλικών έργων με τη χρήση διαφόρων μετάλλων και ενθεμάτων. Οι γραπτές πηγές είναι πλούσιες σε πληροφορίες για τους μεγάλους ζωγράφους της εποχής και αυτές προσφέρονται στον αναγνώστη πάντοτε σε συνδυασμό με την αγγειογραφία, που μας δίνει

ποικίλων προσώπων στην ίδια εικόνα, η ιδιαιτερότητα της προοπτικής, που παρουσιάζει διάφορα σημεία φυγής και όχι ένα μόνο, όπως επικράτησε κατά τη Δυτική Αναγέννηση, όλα αυτά είναι κατακτήσεις της ελληνικής ζωγραφικής. Και, επίσης, δικό της επίτευγμα είναι η για πρώτη φορά απόδοση του ήθους των εικονιζομένων μορφών με τη νατουραλιστικά έγκραση του προσώπου και των κινήσεων. Λεπτομερές είναι η περιγραφή, σε έτερο κεφάλαιο, της «μεγάλης ζωγραφικής» των Μακεδονικών τάφων, δηλαδή των τοιχογραφιών που βρέθηκαν σε αυτούς, κυρίως εκείνων στη Βεργίνα, αλλά και αλλού, καθώς και των ψηφιδωτών δαπέδων της Ελληνιστικής Εποχής. Τώρα, τα όρια της καλλιτεχνικής δημιουργίας των Ελλήνων ευρύνονται πλέον πέραν της Ιονίας μέχρι τη Συρία,

την Αίγυπτο και τη Μεσοποταμία, ενώ απόγχός τους κινείται μέχρι την Ιταλία και γεννά τη Ρωμαϊκή τέχνη. Το βιβλίο δεν αρκείται στη γραμμική εξιστόρηση της εξέλιξης της αρχαιοελληνικής ζωγραφικής, βοηθούμενο από τις 334 έγχρωμες φωτογραφίες που το κοσμούν. Εξηγεί στον αναγνώστη την τεχνική του χρώματος, τις πρώτες ύλες και τη χρήση τους, τα υποστρώματα, επί των οποίων ζωγράφιζαν οι μακρινοί πρόγονοί μας, τα βερνίκια που χρησιμοποιούσαν για να προστατεύσουν και να αναδείξουν τα έργα τους, τον τρόπο σύνθεσης και την τεχνική μεταφορικά κάποιου σχεδίου από τη σχεδιαστική επιφάνεια του παπύρου ή της περγαμνής στον τοίχο για τη δημιουργία τοιχογραφιών, την προετοιμασία του μαρμάρου, του πήλινου πίνακα ή των ξύλινων επιφανειών για τη ζωγραφική. Τέλος, και κυριότερο, μας προσφέρει μία ματιά στη ζωγραφική των αρχαίων Ελλήνων με τα δικά τους μάτια, δηλαδή σε εκείνο που θεωρούσαν θαυμαστό και αξιοσημείωτο εκείνοι και όχι οι νεότεροι μελετητές του έργου τους. Πρόκειται για μία εξαιρετική μελέτη που προκαλεί σκέψεις στον αναγνώστη, την επιθυμία να επανέλθει στο κείμενο ξανά και ξανά μέχρι να κατανοήσει πλήρως αυτό που επιδιώκει να του μεταδώσει ο συγγραφέας. Γιατί μας περιγράφει επιτεύγματα που όλα συντελέστηκαν στην Ελλάδα για πρώτη φορά στην Ιστορία...